

УДК 811.161.2:378

М. Починкова

**МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ „СУЧАСНА
УКРАЇНСЬКА МОВА З ПРАКТИКУМОМ (ПРАКТИКУМ)” ДЛЯ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ**

Сучасний розвиток інформаційно-комунікативних технологій значною мірою впливає на підвищення ефективності навчання та його модернізацію. Розвиток глобальних мереж створив принципово нові можливості для роботи вчених та педагогів. Рівень використання нових інформаційно-комунікативних технологій дає імпульс для розвитку дистанційного навчання – форми навчання з використанням комп'ютерних і телекомунікаційних технологій, що забезпечують інтерактивну взаємодію викладачів та студентів на різних етапах навчання. На думку фахівців, використання ДН у навчальному процесі репрезентує якісно новий етап у теорії й практиці навчання.

Проблема впровадження дистанційного навчання знаходить своє відображення в психолого-педагогічній літературі. У науковому обігу вона представлена такими аспектами: науково-педагогічні засади дистанційного навчання (В. Кухаренко, Є. Полат, Д. Чернилевський та ін.), гуманізація освіти та дидактичні основи дистанційного навчання, зокрема гуманістично зорієнтований підхід до навчання (Б. Гершунський, І. Загв'язинський, В. Сластьонін та ін.), дидактичні особливості дистанційного навчання (Елен К. Вотермен, М. Моїсеєва, Є. Полат, Вільям Дж. Хассон, А. Шабанов).

Аналіз проблематики наукових досліджень дозволяє стверджувати, що кількість робіт, присвячених галузевим (предметним) курсам дистанційного навчання, зокрема дистанційним курсам філологічного спрямування, недостатня, на сьогодні залишається невизначеним лінгводидактичний потенціал дистанційних курсів філологічного спрямування, зокрема особливості та специфіка методичного забезпечення дистанційного курсу „Сучасна українська мова з практикумом (практикум)” в підготовці майбутніх учителів початкової школи.

У системі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи й засвоєння курсу з „Сучасної української мови з практикумом (практикум)” провідна роль належить програмі як державному документу, у якому визначено зміст та обсяг знань, умінь і навичок студентів. За програмовими вимогами курсу основними посібниками, що використовують педагоги під час викладання курсу „Сучасна українська мова (практикум)”, є: М. Фурдуй „Українська мова. Практикум з правопису” (2004), Г. Козачук, Н. Шкуратяна „Практичний курс української мови” (1993), І. Ющук „Практикум з правопису української

мови” (2000), С. Омельчук „Практикум з правопису української мови” (2009) тощо.

Мета нашої статті полягає у визначенні особливостей методичного забезпечення курсу „Сучасна українська мова з практикумом (практикум)”.

Зазначені посібники містять як теоретичний, так і практичний матеріал з правопису української мови. Такий зміст допомагає актуалізувати знання, отримані в шкільному курсі. Так, навчальний посібник М. Фурдуй „Українська мова. Практикум з правопису” [8] розкриває питання орфографії й пунктуації в руслі поглиблення знань, підвищення рівня грамотності, культури писемного мовлення. Системно подано базовий теоретичний матеріал, окремі відомості з морфології, синтаксису, без чого неможливе наскрізне розуміння орфографічних чи пунктуаційних правил. Застосовано різні форми активізації навчального процесу з метою стимулювання пізнавального інтересу [8]. У посібнику широко використано завдання проблемного характеру, наприклад: *Чи є досить чітко визначені групи часток, які пишуться: разом, окремо, через дефіс? Наведіть приклади кожної групи. З якого правила є винятком написання слів: абощо, тощо?* [8, с. 89], завдання на асоціативне сприймання: *продовжте ряд слів, що є винятком з правила: хвастливий,; зиркнути, випускний,* [8, с. 34], логіко-вибіркове мислення: *підкресліть слова, які є винятком з правила: розкішишу, Керчу, тінню, міддю, жовчю, радістю, сумішишу, попада, знаряддя, священник, буття, щастя, кутя, рілля, статей, гілля* [8, с. 31], на розвиток аналітичного мислення: *виділіть слова, що стоять поза межами граматичної норми, якою об'єднується решта слів в одну групу: батьку, Іване, Ярино, Мадлен, тумане, Петре, дитя, сестро, Джеку, плем'я, море, кравець, любове, діду, острове, курча, поросятко, хлоп'я, суддя, Яся, Джейн* [8, с. 57], активізуючі запитання: *як можна пояснити зміну правопису слів на стику морфем: Параска – Парасчин – Паращенко, Кузька – Кузьчин – Кужченко, Палажка – Палажчин – Палажченко, Пріська – Прісьчин – Пріщенко?* [8, с. 38]. У посібнику подано багато варіантів контрольних робіт, які дозволяють повною мірою перевірити засвоєний матеріал і можуть бути використані як на контрольних заняттях, так і на етапі проміжного контролю. Однак деякі правила пунктуації, як-от: „Розділові знаки при відокремлених членах речення. Розділові знаки при відокремлених означеннях”, „Розділові знаки при вставних словах, словосполученнях, вставних і вставлених реченнях”, „Розділові знаки при прямій мові та при цитатах” – розкрито дуже стисло й потребують додаткового пояснення та звернення до інших джерел.

Заслуговує на увагу навчальний посібник Г. Козачук та Н. Шкурятяної „Практичний курс української мови”, у якому подано теоретичний матеріал з орфоєпії й орфографії, морфології, синтаксису й пунктуації української мови. Після теоретичного висвітлення окремої теми в посібнику представлено систему вправ і завдань на закріплення

вивченого матеріалу, наприклад: *запишіть слова, поділяючи їх на дві групи* (№ 29); *утворіть нові слова з допомогою зазначених суфіксів, з'ясуйте їх правопис, значення* (№ 104); *складіть речення з поданими словами* (№ 137) та ін. Після кожної теми, представленої в посібнику, є вправа на переклад (№№ 8, 27, 32, 39, 42, 58, 66, 72 та ін.) [6]. Однак у посібнику ще не враховано нових змін до українського правопису.

У посібнику І. Ющука „Практикум з правопису української мови” (2000) докладно висвітлено правописні правила, викладено найнеобхідніші загальнотеоретичні питання, наведено у великій кількості ілюстрації до правил, додано тренувальні вправи з відповідями для самоперевірки (№№ 1, 2, 10, 14, 15, 20, 22 – 23, 28, 34 – 35, 38, 42, 46 та ін.). Ілюстративно-текстовий матеріал має пізнавальну цінність, виконує виховну й естетичну функції [19]. Презентація правописних правил у посібнику є досить цікавою. Їх подано так, що, охоплюючи якомога більше правописних випадків, за змістом і формою вони є стислими. Іноді в параграфі представлено узагальнене правило, а далі йдуть уточнення до нього (§§ 12, 13, 14, 16–18, 20–22, 112–114 та ін.). Таке розташування правил вимагає вивчення їх у взаємозв'язку. У посібнику використано кілька видів тренувальних вправ, зокрема вправи із зашифрованими в них висловами, з відповідями наприкінці посібника, призначені для підсумкових диктантів. Такі завдання збуджують інтерес студентів до їх виконання й активізують навчальний процес. Зацікавлюють студентів та сприяють кращому запам'ятовуванню правописних правил пояснення, що даються під заголовком „Та це ж просто...”. У посібнику вміщено конкретний матеріал, який допоможе студентові успішно оволодіти правописними навичками.

Готуючи майбутніх фахівців у галузі педагогічної освіти, розуміємо важливість бездоганного мовлення вчителя початкової школи. Саме цей аспект привернув нашу увагу в посібнику „Українська мова: Практикум”, авторами якого є О. Пазяк, О. Сербенська, М. Фурдуй, Л. Шевченко [16]. Він створений для вдосконалення знань і вмінь на будь-якому мовному рівні. У посібнику подано теоретичний курс української мови та відповідні вправи – від лексикології до основ пунктуації, що дає змогу поліпшити необхідні вимовні та правописні навички. Удосконалити техніку усного мовлення допоможе розділ з фонетики та орфоєпії, а норми писемного мовлення – складні питання орфографії й пунктуації, які викладено не розосереджено, а компактно, у межах окремих розділів. Посібник розрахований на глибоке узагальнення набутих знань з мови, що реалізуються в системі чітких і аргументованих правил (порад), які підпорядковані реальній мовній практиці. Практикум написаний на високому науково-методичному рівні; представлені практичні творчі вправи – це завдання диференційованого характеру.

Навчальний посібник „Практичний курс української мови. Поглиблений етап вивчення” (автор Л. Паламар) [10] створений, на нашу думку, у руслі проблеми вдосконалення форм та способів представлення

культури рідної мови й культури адресата. Теоретичним підґрунтям видання є лінгвокраєзнавча та соціокультурна теорія слова, а в практичній частині подано ілюстративні тексти як з творів українських класиків, так і з творів тих майстрів слова, доробок яких раніше не цитувався або був заборонений. Пропоновані тексти відображають рівень розвитку сучасної української літературної мови, різноманітність синтаксичних конструкцій, лексичну повноту й багатство стилістичних засобів, сприяють утвердженню норм української літературної мови. Цікавою є лексична тематика посібника, що охоплює широке коло типових мовних ситуацій: „Розвиток науки в Україні”, „Національна освіта в Україні”, „Вивчаємо українську”, „Міста України”, „Храм краси й науки” тощо.

Ефективним доповненням до основних посібників з практикуму вважаємо видання Н. Тоцької „Українська пунктуація. Практикум” [14], де розроблена система вправ допоможе студентам не тільки повторити вивчене, а й значно розширити та вдосконалити пунктуаційні навички. Посібник є оптимальним синтезом теорії з українського синтаксису й дидактичного матеріалу, репрезентованого в лінгвістичному, комунікативно-діяльнісному та культурологічному аспектах.

Останнім часом на сторінках фахового журналу „Дивослово” друкується рубрика „Сторінки майбутнього посібника” з матеріалами практикуму з правопису української мови С. Омельчука [9]. Дидактичний матеріал розділів містить способи вирішення проблеми вдосконалення мовної етики та лінгвістичної компетенції учнів, студентів. Завдання та вправи мають здебільшого пошуково-дослідницький характер, а саме: творче моделювання, творче конструювання, дослідження-моделювання, дослідження-трансформація, дослідження-відновлення, дослідження-обґрунтування тощо. Виконання запропонованих завдань передбачає різні види самостійної роботи, уміння заглиблюватися в мовний матеріал. Безумовно, такі види робіт мають незаперечну практичну цінність.

Важливим засобом під час викладання курсу з практикуму української мови відіграє „Український правопис” [17] у новій редакції, бо саме він є орфографічним та пунктуаційним кодексом сучасної української літературної мови.

Позитивну роль у методичному забезпеченні практикуму української мови відіграє комплексний довідник М. Зубкова „Сучасний український правопис” (2009) [5]. У довіднику враховано останні зміни в українському правописі й доповнення до нього. Особливістю цього довідника є наявність таблиць, довідкових положень, чіткого окреслення винятків з правил. Позитивним, на нашу думку, є також урахування в довіднику типових помилок писемної форми мови, які виникають унаслідок інтерференції у зв'язку з паралельним функціонуванням української та російської мов.

Досвід показує, що студенти-першокурсники мають досить обмежений словниковий запас, не вміють правильно й чітко оформити

власні висловлювання, нерідко помиляються в з'ясуванні семантики слів іншомовного походження, особливо власних особових та географічних назв (Шиллер, Гельсінкі, Лессінг, Россіні, Шюфок, Григ, Тиціан тощо). Тому на заняттях з практикуму української мови викладачі використовують різні типи словників.

Особливу роль у формуванні знань з лінгвістичної теорії майбутніх учителів відіграє енциклопедія „Українська мова” [15], розрахована на широке коло користувачів: мовознавців, викладачів, студентів. У ній подано визначення основних лінгвістичних понять, короткі біографічні дані відомих вітчизняних мовознавців та ін.

Тлумачний словник – універсальний одномовний словник, що подає лексико-фразеологічний склад мови з поясненням значень, граматичних та стилістичних особливостей, уживання реєстрових одиниць, а також менш обов'язковими лексико-граматичними параметрами [15, с. 635]. Таким в українській мові є одинадцятитомний „Словник української мови” (1970–1980 рр.) [12], у якому вміщено понад 134 000 слів. У практиці роботи викладачі звертаються до „Великого тлумачного словника сучасної української мови” за редакцією В.Т.Бусела [2], що був виданий у 2007 році.

Важливе місце посідає етимологічна робота зі словом, яка допомагає формувати інтерес до мови. Студенти мають змогу користуватися словником „У світлі етимології” (1998 р.) [8], укладеним А. Мовчун та Л. Соловець.

Окремі розряди лексики описано в таких словниках: „Словник паронімів” (Д. Гринчишин, О. Сербенська) [3], „Словник антонімів” (Л. Полюга) [11], „Словник синонімів української мови” [13], „Словник омонімів української мови” (О. Демська, І. Кульчицький) [4], „Словник епітетів української мови” (С. Бирик, С. Єрмоленко, Л. Пустовіт) [1] та ін.

Особливе місце на заняттях з практикуму української мови посідають двомовні словники – словники перекладні, у яких подано переклад слів з однієї мови на іншу, уміщено типові приклади вживання слів у різних значеннях, оскільки в різних мовах похідні значення відповідних слів не збігаються, хоча основне значення в них спільне. Заслугове на увагу „Русско-украинский и украинско-русский словарь. Отличающаяся лексика” [7], підготовлений колективом авторів у складі Л. Мацько, О. Сидоренко, С. Шевчук. У ньому зібрано слова російської мови, що перекладаються власне українськими словами, у другій частині подано переклад власне української лексики російською мовою. У додатках уміщено сталі російські вислови, відповідні їм українські, а також слова й вирази зі значенням часу, слова українського народного календаря.

Останнім часом активізувалася робота над укладанням електронних словників української мови. Серед них найбільш відомим є представлений на порталі Мова: info словник, що містить 207000 слів і не

тільки здійснює автоматичний переклад слова, а й подає його тлумачення, парадигму й синоніми тощо [20].

Отже, важливість різних видів словників для вдосконалення орфографічних навичок студентів є незаперечною, оскільки саме використання різноманітних лексикографічних видань сприятиме ефективному оволодінню студентами усним і писемним мовленням, а також забезпечуватиме формування правописної грамотності.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у визначенні особливостей організації самостійної роботи з дисциплін філологічного спрямування для майбутніх учителів початкових класів.

Список використаної літератури

- 1. Биби́к С. П.** Словник епітетів української мови / С. П. Биби́к, С. Я. Єрмоленко, Л. О. Пустовіт; за ред. С. Я. Єрмоленко; Ін-т укр. мови НАН України ; Укр. наук.-виробн. центр „Рідна мова”. – К. : Довіра, 1998. – 431 с. – (Словники України).
- 2. Великий** зведений орфографічний словник української лексики / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ „Перун”, 2003. – 896 с.
- 3. Гринчишин Д.** Словник паронімів української мови / Дмитро Гринчишин, Олександра Сербенська. – К. : Освіта, 2008. – 320 с.
- 4. Демська О. М.** Словник антонімів української мови / О. М. Демська, І. М. Кульчицький. – Л. : Фенікс, 1996. – 224 с.
- 5. Зубков М.** Сучасний український правопис : комплексний довідник / Микола Зубков. – 10-е вид., [випр. ст. доп.]. – Х. : ФОП Співак Т. К., 2009. – 320 с. – (Б-ка рідної мови).
- 6. Козачук Г. К.** Практичний курс української мови / Г. К. Козачук, Н. Г. Шкуратяна. – 2-ге вид., стер. – К. : Вища школа, 1994. – 367 с.
- 7. Мацько Л. И.** Русско-украинский и украинско-русский словарь : отличающаяся лексика / Л. И. Мацько, О. М. Сидоренко, С. В. Шевчук. – К. : Вища шк., 1993. – 255 с.
- 8. Мовчун А. І.** У світлі етимології : навч.-довід. посіб. з етимології для учнів почат. кл. / А. І. Мовчун, Л. О. Соловець. – К. : КІМО, 1998. – 191 с.
- 9. Омельчук С.** Практикум з правопису української мови / С. Омельчук. – К. : Грамота, 2009. – 224 с.
- 10. Паламар Л. М.** Практичний курс української мови. Поглиблений етап вивчення / Л. М. Паламар. – К. : Либідь, 1995. – 158 с.
- 11. Полюга Л. М.** Словник антонімів української мови / Л. М. Полюга ; за ред. Л. С. Паламарчука. – 2-ге вид., доп. і випр. – К. : Довіра, 2004. – 284 с. – (Словники України).
- 12. Словник** української мови : в 10 т. / редкол. : І. К. Білодід (голова) та ін. ; АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. – К. : Наук. думка, 1970 – 1979.
- 13. Словник** синонімів української мови : у 2 т. / [А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головащук та ін.] ; НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, Ін-т укр. мови. – К. ; Наук. думка, 2006. – Т. 1. : А – Н. – 2006. – 1040 с. Т. 2. : О – Я. – 2006. – 960 с.
- 14. Тоцька Н.** Українська пунктуація : практикум : навч. посіб. для студ. філол. ф-тів ун-тів / Н. І. Тоцька – К. : Вища шк., 1990. – 160 с.
- 15. Українська** мова : енциклопедія редкол. [Русанівський В. М.,

Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін.] – [2-е вид., випр. і доп.]. – К. : Українська енциклопедія, 2004. – 824 с. **16. Українська мова : практикум / О. Пазяк, О. Сербенська, М. Фурдуй, Л. Шевченко.** – К. : либідь, 2000. – 384 с. **17. Український правопис / Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, Ін-т укр. мови НАН України.** – К. : Наук. думка, 2007. – 288 с. **18. Фурдуй М. І.** Українська мова. Практикум з правопису : навч. посіб. / М. І. Фурдуй; за ред. В. В. Різуна. – К. : Либідь, 2004. – 272 с. **19. Ющук І. П.** Практикум з правопису української мови / І. П. Ющук. – 4-е вид. – К. : Освіта, 2000. – 254 с. **20. <http://www.mova.info/semvoc.aspx?l1=193>.**

Починкова М. Методичне забезпечення курсу „Сучасна українська мова з практикумом (практикум)” для майбутніх учителів початкових класів

У статті представлено огляд програмового методичного забезпечення курсу „Сучасна українська мова з практикумом (практикум)”; розкрито особливості укладання основних навчально-методичних посібників та комплексних довідників; аналізуються представлені у них теоретичний матеріал та системи вправ і завдань. Крім того, у статті висвітлено основні словники, якими послуговуються під час навчання студенти, майбутні вчителі початкових класів, та викладачі.

Ключові слова: методичне забезпечення, навчально-методичний посібник, словник, курс „Сучасна українська мова з практикумом (практикум)”.

Починкова М. Методическое обеспечение курса «Современный украинский язык с практикумом (практикум)» для будущих учителей начальных классов

В статье представлен обзор программного методического обеспечения курса «Современный украинский язык с практикумом (практикум)»; раскрыты особенности составления основных учебно-методических пособий и комплексных справочников; анализируется представленный в них теоретический материал и системы упражнений и заданий. Кроме того, в статье отражены основные словари, которыми пользуются студенты, будущие учителя начальных классов, и преподаватели.

Ключевые слова: методическое обеспечение, учебно-методическое пособие, словарь, курс «Современный украинский язык с практикумом (практикум)».

Pochinkova M. Methodical providing of course “Modern Ukrainian with practical work (practical work)” for the future teachers of initial classes

In the article the review of methodical course software is presented “Modern Ukrainian with practical work (practical work)”; the features of drafting of basic educational methodical manuals and complex reference books are exposed; the theoretical material and systems of exercises and tasks presented in them is analysed. In addition, basic dictionaries, which are used by students, future teachers of initial classes, and teachers, are reflected in the article.

Key words: methodical providing, educational methodical manual, dictionary, course “Modern Ukrainian with practical work (practical work)”.

Стаття надійшла до редакції 04.09.2012 р.

Прийнято до друку 26.10.2012 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Горошкіна О. М.

УДК 378.011.3:7.012–051

К. Ткачов

ХАРАКТЕРИСТИКА РІВНІВ СФОРМОВАНOSTІ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ-МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ

Проблеми формування особистості, характерною рисою якої є творча активність, здатність самостійно ставити й реалізовувати завдання, що виходять за межі стандартних вимог, є актуальними для професійної освіти в багатьох галузях. Не є винятком професійна підготовка дизайнерів.

Зміни в економічній структурі українського суспільства, формування ринкових відносин, орієнтація на виробництво конкурентоздатної продукції призвели до зростання потреби в професії дизайнера і, відповідно, до збільшення кількості навчальних закладів, які готують дизайнерів. Українські й зарубіжні учені й освітяни-практики спрямовують свої зусилля на вироблення найкращих моделей дизайнерської освіти, розглядаючи різні її аспекти: зміст і засоби підготовки (І. Белова, Л. Братчикова, К. Гребенніков, С. Кожуховська, Р. Мухутдінов, С. Соловйова та ін.), формування певних умінь і компетенцій (Н. Калина, С. Фролова), організаційно-педагогічне забезпечення підсумкової атестації (В. Климов), проектування творчого освітнього середовища (Т. Новікова) підготовки майбутніх дизайнерів тощо [2; 5; 6; 8 та ін.].

Майже всі вчені, що досліджують проблеми професійної підготовки студентів творчих спеціальностей, наголошують на необхідності формування в них у процесі цієї підготовки творчої активності, проте до сьогодні не обґрунтовано цілісну систему показників, які відбивали б сутність поняття „творча активність